

การพัฒนาแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

A MODEL DEVELOPMENT FOR PROMOTING LONG LIFE EDUCATION ON SUFFICIENCY ECONOMY TOWARDS AGRICULTURE-BASED HIGHLAND COMMUNICATION

พิทักษ์ กาวิวัน¹ อาชญญา รัตนอุบล² และย้ง กิริติบุรณะ³

Pitak Kavevon¹ Archanya Ratana-Ubol² and Ying Geratiburana³

^{1,2,3}คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{1,2,3}Faculty of Education, Chulalongkorn University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบ เพื่อพัฒนา เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไข และเพื่อนำเสนอแนวทางรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประชากร ได้แก่ 25 ชุมชนต้นแบบเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่อยู่ในภาคเหนือ ที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกของคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ต้นแบบจำนวน 10 ชุมชน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบบันทึกภาคสนาม การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการลงพื้นที่ชุมชนและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) และการสรุปแบบแบบอุปนัย (Inductive Analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1. ชุมชนตัวอย่างอยู่บนภูเขาสูงเดินทางยากลำบาก มีภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการปลูกพืช มีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีป่าไม้ในชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำสำหรับการเกษตรทำให้ชุมชนเข้มแข็ง จุดเด่นของบริบทชุมชนทุกชุมชนมีความคล้ายคลึงกันไม่มีความโดดเด่นเป็นการเฉพาะ 2. รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยบริบทของชุมชนกระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ปัจจัยและเงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต 3. ปัจจัยการนำรูปแบบไปใช้คือ ปัจจัยด้านบุคคล งบประมาณ สื่อ การจัดการ การมีส่วนร่วม และจำนวนสมาชิกในชุมชน เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้คือ การจัดทำแผนงาน แผนชุมชน การสนับสนุน งบประมาณ การให้ทุกส่วนของสังคมตระหนักและเห็นความสำคัญ การประสานความร่วมมือ การมีระบบการจัดการศึกษา 4. แนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตมีดังนี้ การศึกษาทั้งนอกระบบ ในระบบ และตามอัธยาศัย การเรียนรู้ด้วยตนเอง บทบาทของคนในชุมชน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ บรรยากาศการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตร มีกิจกรรมที่หลากหลาย การวิเคราะห์องค์ความรู้ในชุมชน มีหน่วยงานที่รับผิดชอบ การประเมินผล และปรับปรุง

สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต

คำสำคัญ: การศึกษาตลอดชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

Abstract

The purposes of this research were to study the best practice communities, to develop, to analyze the key factors and condition and to present the guideline of a model development for promoting long life education on sufficiency economy towards agriculture-based highland communication. The study applied the qualitative research. The populations were 25 best practice agriculture-based highland communities in the north which passed the criterion of Subcommittee on Sufficiency Economy The samples were 10 best practice agriculture-based highland communities that selected by purposive sampling. The research instruments were an interview form, observation form and fielded study form. Data were collected by communities and interviewed the expertise. Analyze the data by the methodological triangulation and inductive analysis. The result of this research found that 1) The best practice communities settled in the highland and difficult to communities. The temperature were suitable to grow plants. The communities were slow life and good relationship. There were plentiful of trees and water for agriculture and the communities were similar context. 2) The model of promoting based on sufficiency economy consists of context of communities, processes, components, activities, methods, factors and conditions of promoting long life education. 3) The factors of applying long life education promotion model comprised details that personnel, budget, materials, managements, participations and number of members in communities. The conditions comprises details that planning of communities, supporting the budgeting to the relevant sectors. coordination, awareness and important of education management. 4) The guideline to promote long life education should be promote and manage in formal, informal and non-formal education, self-directed learning, role of communities, resources, atmosphere, curriculum, make learning activities continuing, analysis and synthesis of communities intellectual, responsible to management, authentic assignment and provide the environment in communities for learning.

Keywords: Long life education, Sufficiency economy, Highland agriculture-based communities

บทนำ

ปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูลและข่าวสารมีการแข่งขันกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้สมดุลกับความเจริญก้าวหน้าที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ทั้งที่เกิดจากเทคโนโลยีและสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ มากมาย ทำให้เกิดการแข่งขันกันอย่างมากมาย และรุนแรงในทุกภาคส่วนของสังคม ดังนั้นคนที่จะยืนหยัดอยู่ในโลกนี้ได้ อย่างปกติสุขและไม่กลายเป็นคนเจ้าปัญหานั้นต้องสามารถจัดการกับแรงปะทะจากแหล่งภายนอกได้อย่างสมดุล โดยอาศัยทักษะชีวิตที่ได้ฝึกฝน เรียนรู้จากสภาพแวดล้อมต่างๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเข้มแข็ง และปกติสุข (Wongpiromsarn & Ruangrarnchanaset, 2011)

การที่จะพัฒนาประเทศชาติได้อย่างมีดุลยภาพ ในระยะต่อไปนั้น การส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างสภาพการณ์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงในทุกท้องถิ่น ถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อพัฒนาทางด้านคุณภาพ ประสิทธิภาพ และขีดความสามารถของคนส่วนใหญ่ภายในประเทศ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไปเมื่อเราพัฒนาศักยภาพตั้งแต่ระดับบุคคลและชุมชนเต็มที่แล้วก็จะสามารถทำให้เกิดพลังชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็งได้ ทำให้มีเสถียรภาพ มีความมั่นคง และมีความยั่งยืนตลอดไป (Wasri, 2000)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 มีเป้าหมายของการพัฒนาส่งเสริมให้ประชาชนมีการกระจายตัวของประชากรอย่างเหมาะสม พัฒนาคุณภาพของคนไทยให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอก ที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว มุ่งเน้นการดูแลตนเองอย่างเป็นองค์รวมโดยให้ยึดถือการศึกษาตลอดชีวิตเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้ประชากรในพื้นที่ต่างๆ ได้พัฒนาตนเองทั้งด้านจิตใจและร่างกายเพื่อให้สังคมมีความเข้มแข็งในการดำรงอยู่ร่วมกัน (The Office of the National Economic and Social Development Board, 2010) และจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 11 นำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแก่ผู้ปฏิบัติงานโครงการหลวง ที่เป็นต้นแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางขับเคลื่อนแผนในทางปฏิบัติมีหลักการสำคัญคือ การกำหนดเป้าหมายในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีสำนึกของความเป็นไทยอันจะส่งผลให้การพัฒนาที่ยั่งยืน และมุ่งใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันเองและระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรบนพื้นฐานของภูมิสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายและดำเนินการแบบองค์รวม (The Office of the National Economic and Social Development Board, 2010)

พระราชบัญญัติการศึกษา (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาและพัฒนาคนไทยให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ มีความรู้ คุณธรรมจริยธรรม และเป็นคนสมบูรณ์ทั้งกาย ใจ ปัญญา และอยู่กับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ให้มีการจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับทุกคนในสังคมไทย ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยยึดหลักในด้านความมีเอกภาพในด้านนโยบาย และด้านการปฏิบัติ โดยมุ่งการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม อาทิ ชุมชน ส่วนราชการต่างๆ ภาคเอกชนรวมถึงครอบครัว องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสังคมทุกภาคส่วน (Ministry of Education, 2010) อีกทั้ง Office of the Non-Formal and Informal Education (2009) มีนโยบายมุ่งเน้นให้มีการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น โดยพัฒนาโครงการที่สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สนับสนุนหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต แต่ในปัจจุบันมีการรับเอาประเพณีวัฒนธรรมการบริโภคเข้ามาของชุมชนในเขตพื้นที่สูง ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากมาย เช่น การปลูกพืชผักเพื่อเอ็กซ์พอร์ตตัวเองมาเป็นการพาณิชย์ และมีการถือสิทธิครอบครองที่ดินทำกินเพิ่มขึ้นโดยการบุกรุกผืนป่า ตัดไม้ทำลายป่าทำลาย

สิ่งแวดล้อมอย่างมากมายกว้างขวาง และใช้ที่ดินเพื่อให้ได้ประโยชน์ของตนเองอย่างสูงสุด อันส่งผลให้ที่ดินเสื่อมโทรมใช้สารเคมีฆ่าแมลงเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการสะสมของยาฆ่าแมลงในดิน ซึ่งส่งผลทำให้มีต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น แต่ราคาพืชผลที่ได้ไม่แน่นอน ทำให้เกิดการขาดทุนและเกิดหนี้สินทั้งในและนอกระบบ ทำให้เกิดการขวนขวายหาเงินเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและครอบครัวโดยไม่คำนึงหรือประเมินสถานะและเศรษฐกิจของครอบครัวจนนำไปสู่การทำผิดกฎหมายในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง อาทิ การค้ายาเสพติด การขโมยทรัพย์สิน การค้าประเวณี เป็นต้น (Highland Research and Development Institute, 2007)

ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้รับผลกระทบจากการพัฒนาระบบเชิงพาณิชย์ส่งผลให้ประสบปัญหาที่ต้องพึ่งพาทุนและเทคโนโลยีอย่างมาก ทำให้เกษตรกรใช้ปัจจัยการผลิตทั้งเมล็ดพันธุ์พืช ปุ๋ย สารเคมี ยาปราบศัตรูพืช รวมทั้งปุ๋ยคอก ปุ๋ยชีวภาพ จากภายนอกนำเข้ามาใช้กันอย่างมาก ในขณะที่ความผันผวนของราคาพืชผลก็ถูกกำหนดจากภายนอก ซึ่งมีความผันผวนอยู่ตลอดเวลาจนทำให้เกษตรกรไม่มีอำนาจในการต่อรอง ส่งผลให้เกษตรกรยากที่จะสะสมทุนเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตเกษตรกร จึงมีโอกาสน้อยและทางเลือกน้อยลง และยังพบว่า ผลกระทบด้านการพัฒนาจากภาครัฐต่อเกษตรกรส่งผลต่อระบบนิเวศมากมาย เกิดการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ การทำลายพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่ง ทั้งสารเคมีและมลพิษที่ตกค้างในแหล่งน้ำธรรมชาติ การถูกจำกัดการใช้ทรัพยากรและกีดกันการเข้าถึงทรัพยากร การทำลายภูมิปัญญาท้องถิ่น และศักยภาพของชุมชนในการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาตนเอง การสร้างแรงกดดันทางเศรษฐกิจ การทำลายสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ และก่อความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับภาคส่วนต่างๆ ชุมชนพยายามที่จะปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ปัญหาในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นและพยายามหาทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ดีกว่าโดยมีการสร้างเครือข่าย องค์กรชาวบ้าน องค์กรชุมชน

(Rakyutidharm, 2004; Health Systems Research Institute, 2004)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยทรงมีพระบรมราโชวาทตอนหนึ่งว่า “...หากเรามุ่งแต่จะทุ่มเทในการสร้างความเจริญและยกเศรษฐกิจขึ้นให้อย่างรวดเร็วเพียงแต่ประการเดียวโดยไม่ให้แผนปฏิบัติการนั้นสัมพันธ์กับสถานะของประเทศชาติและประชาชน โดยสอดคล้องด้วยแล้ว ก็จะทำให้เกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากและล้มเหลวได้ในที่สุด...” และพระองค์ยังทรงพระราชทานปรัชญาหรือแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับความพอเพียงให้กับเหล่าพสกนิกรมาแล้วเป็นเวลานานเพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และพระองค์ยังทรงปฏิบัติอย่างพอเพียงตลอดมานอกจากนี้ยังทรงพระราชทานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับพสกนิกรเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตนับตั้งแต่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจกับประเทศไทย ซึ่งทุกหน่วยงานได้น้อมรับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการขับเคลื่อนทุกภาคส่วนของประเทศไทย โดยในทุกช่วงของการดำรงชีวิตประชาชนทั่วไปทุกหน่วยงานจำเป็นต้องใช้ชีวิตในแบบพอเพียงอันเป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติให้มีความพอประมาณ ความมีเหตุและผล และสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรอบคอบ รอบรู้และมีคุณธรรม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นวิธีการดำเนินชีวิตที่ดีและเหมาะสมกับทุกคนสามารถนำไปใช้ได้เป็นแบบอย่างเพื่อความสุขของตนเองอย่างแท้จริงบนพื้นฐานของความพอเพียง (Subcommittee on Sufficiency Economy, 2005)

อาจกล่าวได้ว่า ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมโดยการปลูกพืชเชิงพาณิชย์ใช้สารเคมีในการปลูกพืช ต้องใช้ทุนสูง พึ่งพาเทคโนโลยี บุกรุกป่าทำลายสภาพแวดล้อม รวมถึงการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปจากการอยู่กับธรรมชาติเป็นการใช้เทคโนโลยีทำให้เกิดความฟุ้งเฟ้อ ไม่พอเพียง ทั้งนี้เกิดจากการไม่ตระหนักถึงการอยู่อย่างพอเพียงเหมือนดังแต่ก่อน

และนอกจากนี้ยังขาดการส่งเสริมการศึกษาที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ประเพณีและวัฒนธรรม การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตจึงมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างทักษะและภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตจำเป็นจะต้องส่งเสริมทั้งสามลักษณะคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยคำนึงถึงบริบท ประเพณี วัฒนธรรมของแต่ละชุมชน

จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่า การที่ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเองได้ โดยจัดการศึกษาให้กับชุมชนได้เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพของชุมชน เพื่อให้รู้ เข้าใจ ที่จะส่งผลให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงเกิดความพอเพียงทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้จากการที่คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง กรมการพัฒนาชุมชนได้คัดเลือกชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศให้เป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่ผ่านเกณฑ์การประเมินจำนวนน้อยมาก ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาบทเรียนของชุมชนที่ผ่านเกณฑ์เหล่านั้นว่า มีแนวทางอะไร มีปัจจัยเงื่อนไขอย่างไรที่ส่งผลให้เกิดความรู้และการปฏิบัติที่เกิดจากการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อที่จะนำมาสร้างเป็นรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงด้านเกษตรกรรมของชุมชนในเขตพื้นที่สูงอื่นๆ ที่ยังเป็นกลุ่มที่ห่างไกลและยังไม่มีศักยภาพในการดำรงชีวิตในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่สร้างรายได้และอื่นๆ ที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตอยู่บนทรัพยากรธรรมชาติและการเกษตรกรรมที่ได้ดำเนินมาช้านานแต่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถทำเกษตรกรรมแบบพอเพียงได้ เพื่อให้การดำรงชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างเท่าทัน ไม่เกิดปัญหา ผู้วิจัยจึงสนใจในการพัฒนารูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนในเขตพื้นที่สูง

พร้อมทั้งศึกษาปัจจัยและเงื่อนไข และแนวทางในการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้ไปใช้ในชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง รวมทั้งการนำผลที่ได้ไปใช้ในการกำหนดนโยบายเพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถบูรณาการให้เหมาะกับบริบทของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงของชุมชนต้นแบบ
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขในการนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่ได้พัฒนาขึ้นไปใช้
4. เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง

ทบทวนวรรณกรรม

ในการส่งเสริมการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ได้เห็นความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต โดยส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาชีวิตในทุกกระบวนการของการศึกษารวมถึงการให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นวิสัยทัศน์และเป็นกรอบในการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทย ดังนั้นนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการมุ่งส่งเสริมให้ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้ในทุกช่วงวัยของชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาในช่วงชีวิตของคน ซึ่งต้องเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตายและแต่ละคนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา โดยขึ้นอยู่กับวิถีชีวิต ความพร้อม และศักยภาพของแต่ละคนแต่ละชุมชน ซึ่งเป็นในรูปแบบของในระบบ นอกระบบ หรือตามอัธยาศัย โดยการเชื่อมโยงจัดให้มีความต่อเนื่องทางการศึกษา ผสมผสาน และเสริม

ซึ่งกันและกัน เป็นการศึกษาที่มนุษย์ต้องเรียนรู้ไปตลอดชีวิต โดยแรงจูงใจภายในของแต่ละคนเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการศึกษาอย่างต่อเนื่องได้ตามความต้องการของตนเอง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ทรงพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ “ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในที่มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่สามารถสร้างบุคคล ชุมชน และสังคมให้เกิดความพอเพียงได้ในหลากหลายรูปแบบตามที่บุคคลหรือชุมชนนั้นๆ นำไปใช้โดยประยุกต์ให้เข้ากับบริบท สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม และลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งที่เราสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงนั้นคือ ด้านเกษตรกรรม ทั้งนี้เนื่องจากคนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นเกษตรกรและทำเกษตรกรรมเพื่อการดำรงชีพ ดังนั้นถ้าเรามีการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรมแล้วจะส่งผลดีต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่นั้นนับได้ว่า เหมาะสมกับบริบทและสังคมไทย ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรทฤษฎีใหม่อยู่บนพื้นฐานแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถแบ่งองค์ประกอบของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเกษตรกรรมได้ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านความมีเหตุผล

หมายถึง การที่เกษตรกรใช้ชีวิตอดุติที่มีอยู่ในท้องถิ่น การใช้แรงงานของคนในครอบครัว การปลูกพืชหมุนเวียน การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือปราชญ์ชาวบ้านในการทำเกษตรกรรม การวางแผนการจัดการน้ำ การผลิต การใช้ปุ๋ย การวางแผนงบประมาณ ความถนัดในการทำเกษตรกรรม

2. การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านความพอประมาณ หมายถึง การที่เกษตรกรสามารถผลิตให้เพียงพอต่อการบริโภคในครอบครัว เช่น ข้าว พืชผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ และการทำเกษตรกรรมที่ไม่เกินความสามารถของตนเอง การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

3. การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การที่เกษตรกรมีการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลายสามารถนำไปใช้ในครอบครัวเพื่อการบริโภคได้อย่างเพียงพอ เช่น ข้าว อาหาร ผัก ผลไม้ มีแรงงานเพียงพอในการทำเกษตรกรรม มีทรัพย์สินเพียงพอต่อการใช้จ่ายและดำรงชีวิต มีการผลิตที่เหมาะสมไม่ใช้เทคโนโลยีจากภายนอก

4. การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงด้านเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม หมายถึง การที่เกษตรกรมีความรู้ในการทำเกษตรสามารถสร้างแผนงบประมาณ มีการศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวหาความรู้เพิ่มเติมรับฟังข่าวสารจากสื่อต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ และด้านคุณธรรม เกษตรกรคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่ไม่ส่งผลเสียต่อสภาพแวดล้อม การถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลในชุมชน การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้ เช่น ซื่อสัตย์ ความประหยัด ความมั่งคั่ง และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

สรุปได้ว่า ความพอเพียงเป็นสิ่งจำเป็นในการส่งเสริมให้ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงรู้จักการบูรณาการนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชนโดยผสมผสานกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองเพื่อเป็นชุมชนพอเพียง สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยความมีเหตุผล ความพอประมาณ และมีภูมิคุ้มกันที่ดีจากกระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงหลายๆ

ชุมชนไม่สามารถปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับกระแสของการเปลี่ยนแปลง ทำให้ประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของตนเองต้องล่มสลายไปในไม่ช้า แต่ถ้าชุมชนได้รับการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตคือ การส่งเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้หลายๆ รูปแบบ ทั้งในระบบ นอกกระบบโรงเรียน และตามอัธยาศัย จะทำให้ชุมชนนั้นเกิดทักษะ ประสบการณ์ สามารถคิดวิเคราะห์ได้ด้วยตนเอง มีวิจารณญาณในการตัดสินใจมากขึ้น และสิ่งที่เป็หัวใจของชุมชนคือการอยู่อย่างพอเพียงโดยมีพื้นฐานของการทำเกษตรกรรมซึ่งเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความสุขโดยใช้พื้นที่ที่มีอย่างจำกัดในชุมชนเพื่อทำเกษตรกรรมโดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อม แต่อยู่กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติได้อย่างสมดุล

วิธีการวิจัย

ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในชุมชนเกษตรกรรมต้นแบบของคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นกรณีศึกษา โดยคัดเลือกชุมชนต้นแบบที่อยู่ในภาคเหนือ จำนวน 25 ชุมชน เลือกแบบเจาะจงตามสัดส่วนชุมชนที่ผ่านเกณฑ์ของคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง กรมการพัฒนาชุมชน จำนวน 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด ดังนี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 5 ชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 2 ชุมชน จังหวัดน่าน จำนวน 1 ชุมชน และจังหวัดเชียงราย จำนวน 2 ชุมชน รวมทั้งสิ้น 10 ชุมชน การรวบรวมข้อมูลมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation) แล้ววิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction Analysis) เพื่ออภิปรายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นองค์ประกอบรูปแบบ

ระยะที่ 2 เป็นการนำผลของการวิจัยในระยะที่ 1 เพื่อนำมาจัดทำร่างรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต โดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการตรวจรับรองการยกย่องรูปแบบโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องพิจารณาและตรวจสอบ จำนวน 5 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์และ

วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 3 เป็นการนำผลของการวิจัยในระยะที่ 2 เพื่อหาปัจจัยและเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องพิจารณาและตรวจสอบ จำนวน 7 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 4 หาแนวทางในการใช้รูปแบบ โดยจัดทำแบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินการตรวจรับรองการยกย่องรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องพิจารณาและตรวจสอบ จำนวน 7 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์และวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อสรุปแนวทางการใช้รูปแบบ

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงของชุมชนต้นแบบ พบว่า ลักษณะพื้นที่ของชุมชนซึ่งเป็นสภาพในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงที่มีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงโดยเป็นข้อมูลประกอบด้วยสภาพทั่วไปของชุมชน สภาพแวดล้อมของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิต

2. รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงประกอบด้วยกระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงานที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงขั้นตอนประกอบด้วยการสร้างความรู้ความตระหนัก การมีส่วนร่วม การวางแผน การดำเนินการ การติดตามผล และการดำเนินงาน

การศึกษาตลอดชีวิตมีองค์ประกอบดังนี้ องค์ความรู้ที่สืบทอดกันมา ผู้นำที่เข้มแข็ง ประเพณีและความเชื่อ เครือข่ายการเรียนรู้ ทรัพยากรธรรมชาติ

ที่สมบูรณ์ วิธีการดำเนินชีวิต สำหรับกิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตคือ สิ่งที่ชุมชนนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้ และการดำรงชีพ ได้แก่ การทำเกษตรแบบผสมผสานและการทำไร่นาหมุนเวียน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วิธีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ การเรียนรู้จากหลักสูตรท้องถิ่น การเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การเรียนรู้จากหลักสูตร การศึกษานอกระบบโรงเรียน การเรียนรู้จากการปฏิบัติ การศึกษาแหล่งเรียนรู้ การฝึกอบรม การศึกษาจากสื่อต่างๆ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ปัจจัยการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตมีดังนี้ การมีจิตสำนึกที่ดี การปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน การรักษาประเพณีอย่างเคร่งครัด ความสามัคคี การดำรงชีวิตอย่างพอเพียง

เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตมีดังนี้ การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ความรับผิดชอบ การจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียม

3. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขในการนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงที่ได้พัฒนาขึ้นไปใช้ พบว่า ปัจจัยในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีดังนี้ การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านงบประมาณหรือเงิน ปัจจัยด้านสื่อและวัสดุ ปัจจัยด้านการจัดการ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม และปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในชุมชน ส่วนเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงไปใช้ควรคำนึงถึงเงื่อนไขด้านการจัดทำแผนงานแผนชุมชน เงื่อนไขด้าน

การสนับสนุนงบประมาณ เงื่อนไขด้านให้ทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน สังคมหน่วยงานรัฐและเอกชน เงื่อนไขด้านประสานความร่วมมือ และเงื่อนไขด้านมีระบบการจัดการศึกษา

4. ผลการนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ประกอบด้วย การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตทั้งนอกระบบ ในระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของคนในชุมชน การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และบรรยากาศการเรียนรู้ตลอดเวลา และปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต การพัฒนารูปแบบและหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ในชุมชนควรมีหน่วยงานรับผิดชอบหลัก และมีการประเมินผลตามสภาพจริงตามบริบทของชุมชน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงมีประเด็นในการอภิปรายดังนี้

1. องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่คุณชนนำมาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ที่สืบทอดกันมา ผู้นำที่เข้มแข็ง ประเพณีและความเชื่อ เครือข่ายการเรียนรู้ ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ วิธีการดำเนินชีวิต องค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยผลักดันให้ชุมชนมีการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและเป็นชุมชนพอเพียงได้ เพราะการนำเอาองค์ความรู้ประเพณีความเชื่อมาประยุกต์ใช้กับชุมชนตนเอง พร้อมทั้งการได้รับความร่วมมือกับทุกคนในชุมชนโดยเฉพาะผู้นำชุมชนซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่จะส่งเสริมสมาชิกในชุมชนขับเคลื่อนสิ่งต่างๆ ให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมแล้วในที่สุดก็จะเกิดเป็นชุมชนพอเพียงได้

สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Promjouy et al. (2003) ได้ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้เกี่ยวกับประวัติ และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชน ปัจจัยที่มีผล ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและแนวทางการพัฒนา ที่ยั่งยืนของเศรษฐกิจชุมชนของหมู่บ้านอีสานใต้ พบว่า ในอดีตอีสานใต้มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร และการผลิตแบบยังชีพ โดยมีอาชีพหลักคือ ทำนา และ ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชน หมู่บ้านอีสานใต้ มีวัฒนธรรมและความเชื่อ ความสามารถในการจัดการทรัพยากรในชุมชน ผู้นำองค์กรระดับชุมชน ความเข้มแข็งขององค์กรทางเศรษฐกิจและสังคมภายใน ชุมชน พฤติกรรมการผลิตและการบริโภคของชุมชน การสะสมทุนและแหล่งทุนเพื่อการผลิตการใช้อำนาจรัฐ และผลจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายนอกชุมชน

2. กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เป็นสิ่งที่ชุมชนนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อสร้าง อาชีพ สร้างรายได้ และการดำรงชีพ ได้แก่ การทำ เกษตรแบบผสมผสานและการทำไร่หมุนเวียน การทำ เกษตรแบบอินทรีย์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติเป็นกิจกรรมที่ชุมชนเมื่อปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ แล้วจะมีรายได้เพียงพอในการใช้จ่ายเพื่ออุปโภคบริโภค จะไม่เกิดภาระหนี้สิน สามารถดำรงอยู่ได้อย่างพอเพียง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Thawornrungrkit (2007) ได้ศึกษาเรื่อง เครือข่ายการเรียนรู้ของเกษตรกรในการ ประกอบอาชีพเสริมในชุมชนชนบท ผลการวิจัยพบว่าเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่ผ่านเครือข่ายทางสังคมภายใน และภายนอกชุมชน เป็นการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายเพื่อการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูลข่าวสาร ทักษะอาชีพ และ ประสิทธิภาพ มีเครือข่ายการเรียนรู้ของเกษตรกร ซึ่งเป็น เครือข่ายการเรียนรู้ในแนวนอนที่มีให้เห็นเสมอในสังคม ชนบท และเครือข่ายการเรียนรู้กับภายนอกชุมชน ได้แก่ กลุ่มบุคคล องค์กร สถาบัน หรือหน่วยงานภาครัฐและ เอกชน เป็นเครือข่ายการเรียนรู้แนวดิ่งที่มีบทบาทต่อ การถ่ายทอดความรู้ ทักษะการประกอบอาชีพ รวมทั้ง

สนับสนุนด้านการเงินและการตลาด ลักษณะ การเรียนรู้ของเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเสริมในชุมชน ชนบทเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรที่มีประสบการณ์ ความรู้ที่แลกเปลี่ยนเป็นความรู้ติดตัวตน เรียนรู้จาก ของจริง เจ้าของประสบการณ์จริง ปัจจัยที่พบส่วนใหญ่ จะมีความเกี่ยวข้องกับตัวของเกษตรกรทั้งสิ้น อันได้แก่ ครอบครัว ญาติ และเพื่อน สภาวะความพร้อมทางเศรษฐกิจ และปัจจัยเฉพาะบุคคลของเกษตรกร ซึ่งได้แก่ อุปนิสัย ส่วนตัวที่เอื้ออำนวยต่อการเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ความต้องการความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ทักษะอาชีพ และ ประสิทธิภาพ กระบวนการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กร หน่วยงานภาครัฐและเอกชนก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วย ส่งเสริมสนับสนุน กระตุ้นและผลักดันให้เกษตรกรที่ ประกอบอาชีพเสริมในชุมชนชนบทเกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และยังสอดคล้องกับผลการศึกษา ของ Inhla (2008) ได้วิจัยวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชน การพึ่งตนเอง บ้านสวนสายลมจอย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตของกลุ่มสมาชิกเกษตรกรอินทรีย์ ส่วนมากมี ร่างกายแข็งแรงตั้งแต่มาปลูกพืชผักโดยใช้เกษตรอินทรีย์ ด้านจิตใจของกลุ่มสมาชิกเกษตรกรอินทรีย์มีความสุข ในการดำเนินชีวิต ตั้งแต่มาปลูกพืชผักโดยใช้เกษตรแบบ อินทรีย์ และดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง คุณภาพชีวิตด้าน สัมพันธภาพทางสังคมทั้งกลุ่มสมาชิกเกษตรกรอินทรีย์และ ผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ต่างอาศัยอยู่ใน ชุมชนแบบเครือญาติ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่เสมอ

3. การนำรูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขต พื้นที่สูงไปใช้ควรคำนึงถึงปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม การมี ส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เมื่อมีการร่วมมือกันอย่างจริงจัง เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและพัฒนาชุมชนให้เป็น ชุมชนพอเพียงเป็นผลดีต่อชุมชนอย่างยิ่งเมื่อทุกฝ่าย มีส่วนทำให้ชุมชนประสบผลสำเร็จจะเกิดความภาคภูมิใจ

ชุมชนเองก็จะมีพลังที่จะขับเคลื่อนต่อไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Office of the Education Council (2006) ที่ได้เสนอแนะว่า เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตนั้นควรส่งเสริมให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการศึกษาตลอดชีวิตทั้งภาครัฐและเอกชนในรูปของเครือข่าย โดยมีองค์กรหลักระดับชาติเป็นแม่ข่ายและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Kraiwanit (2001) ได้ศึกษาดัชนีการวัดระดับเศรษฐกิจพึ่งตนเองในชุมชนภาคเหนือตอนบน โดยเสนอว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สามารถกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้ ทำให้การเจริญเติบโตเป็นไปอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ประกอบไปด้วยโครงสร้างหลักในสามส่วนคือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ระดับการพัฒนาของชุมชน และประสิทธิภาพของชุมชน

4. การให้ทุกส่วนของสังคมตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน สังคม หน่วยงานรัฐและเอกชน ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน การประสานงาน และการทำงานแบบบูรณาการ จะช่วยให้การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและการส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงของชุมชนในเขตพื้นที่สูงมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน ความตระหนักเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ การสร้างความตระหนักให้กับชุมชนเห็นความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตและการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงนั้น ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องตระหนักการช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริมให้กับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ที่ต้องการให้มีการกระจายอำนาจไปตามชุมชนสถานศึกษา องค์กรต่างๆ มีความตระหนักและร่วมแรงร่วมใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการระดมความคิดและทรัพยากรจากทุกภาคส่วน อีกทั้งร่วมมือกับนานาชาติทำให้ประชาชน ชุมชน และสังคมอยู่ร่วมกับโลกได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับ Sungsi (2003) ที่กล่าวว่า การศึกษามีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ในทุกช่วงอายุ เพราะมนุษย์ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง

ของสังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลาโดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมากมาย ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตเกินกว่าที่จะใช้ความรู้ที่สะสมมาในช่วงวัยเรียนช่วยได้ การศึกษาที่บุคคลได้รับ เมื่ออยู่ในช่วงวัยเรียนนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตเท่านั้น เรียกว่าเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ และใช้เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้บุคคลแสวงหาความรู้ได้ต่อไป ซึ่งช่วงชีวิตหลังวัยเรียนเป็นช่วงชีวิตที่ยาวนานกว่าหลายเท่า ดังนั้นการศึกษาจึงมีความจำเป็นสำหรับบุคคลในทุกช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต การศึกษาของแต่ละบุคคลมีได้สิ้นสุดเมื่อจบภาคบังคับจากในโรงเรียนหรือจบจากสถาบันการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิตซึ่งเป็นภาพรวมทั้งหมดของการศึกษาทุกประเภท และทุกระดับแนวคิด

สรุปผล

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงได้ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงสรุปผลได้ดังนี้

1. ชุมชนต้นแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงต้องศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน สภาพแวดล้อมของชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต

2. รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูงควรมีกระบวนการที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ การสร้างความตระหนัก การมีส่วนร่วม การวางแผน การดำเนินการ การติดตามผล และการดำเนินงาน องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วย องค์ความรู้ที่สืบทอดกันมา ผู้นำที่เข้มแข็ง ประเพณี และความเชื่อ เครือข่ายการเรียนรู้ ทรัพยากรธรรมชาติ ที่สมบูรณ์ วิธีการดำเนินชีวิต กิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริม

การศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วยการทำเกษตรแบบผสมผสานและการทำไร่หมุนเวียน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนวิธีการส่งเสริมการศึกษาควรส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้ศึกษาเสริมความรู้ ทักษะ และประสบการณ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันจากการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่น ปรากฏชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน การปฏิบัติ การศึกษาแหล่งเรียนรู้ การฝึกอบรม การศึกษาจากสื่อต่างๆ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่วนปัจจัยการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตคือการมีจิตสำนึกที่ดี การปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน การรักษาประเพณีอย่างเคร่งครัด ความสามัคคี การดำรงชีวิตอย่างพอเพียง เงื่อนไขในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ความรับผิดชอบ การจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียม

3. ปัจจัยในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ประกอบด้วย การคำนึงถึงปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านงบประมาณหรือเงิน ปัจจัยด้านสื่อและวัสดุ ปัจจัยด้านการจัดการ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

และปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในชุมชน และเงื่อนไขในการใช้รูปแบบการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ควรคำนึงถึงการจัดทำแผนงาน แผนชุมชน ให้ตอบสนองความต้องการของชุมชน การสนับสนุนงบประมาณ การให้ทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน สังคมหน่วยงานรัฐและเอกชนมีส่วนร่วม รวมทั้งการประสานความร่วมมือและมีระบบการจัดการศึกษา

4. แนวทางการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนเกษตรกรรมในเขตพื้นที่สูง ประกอบด้วย การส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตทั้งนอกระบบ ในระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของคนในชุมชน การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และบรรยากาศการเรียนรู้ตลอดเวลา และปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต การพัฒนารูปแบบและหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ต้องวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ในชุมชน นอกจากนี้ควรมีหน่วยงานรับผิดชอบหลัก

References

- Health Systems Research Institute. (2004). *Stop Agriculture Chemical Fertilizer for Thai Health*. Bangkok: Seminar documentary of Health Reform for National Health Assembly B.E. 2004. [in Thai]
- Highland Research and Development Institute (Public Organization). (2007). *HRDI Annual Report 2007*. Chiangmai: Institute. [in Thai]
- Inhla, S. (2008). *Sufficiency Economy-based Lifestyles Leading to Quality of Life of Self-sustained Community Members, Baan Suan Sai Lom Joy, Huay Sai Sub-district, San Kamphaeng District, Chiang Mai Province*. Graduate School, Chiangmai University. [in Thai]
- Jatuworapluak, T. (1998). *The voice of people in borderland: The honour of humanity of Lisu*. Chiangmai: Mingmueng printing press. [in Thai]
- Kraiwanit, N. (2001). *Index for measurement of self-sufficient economy, among the rural communities in Thailand a cause study: communities in the upper North Region*. Bangkok: The Thailand research fund. [in Thai]

- Ministry of Education. (2010). *Action Plan in 4 years (2011-2014)*. Bangkok: The printing press of the agricultural co-operative federation of Thailand. [in Thai]
- Ministry of Education. (2010). *Third National Education Act B.E. 2553 (2010)*. Bangkok: The printing press of express transportation organization of Thailand. [in Thai]
- Office of the Basic Education Commission. (2007). *The guideline of participation in educational administration*. Bangkok: The printing press of the agricultural cooperative federation of Thailand limited. [in Thai]
- Office of the Education Council. (2006). *Research report: The comparison of development Thai Education with International, The innovation in lifelong learning to improve Thai workforce education*. Bangkok: Prikwan Graphic. [in Thai]
- Office of the Non-Formal and Informal Education. (2009). *Promotion of Non-Formal and Informal Education Act, B.E. 2008*. Bangkok: Office of the Non-formal and Informal Education. [in Thai]
- Piromsarn, Y. & Ruengkarnjanaset, S. (2009). *The basic concepts of life skills*. Bangkok: Thai health promotion foundation. [in Thai]
- Promjouy, S., Suwanwong, P., Pantawisit, S. & Kongsut, S. (2003). *Economy of the Communities in the Lower Northeastern: The Survival of Communities in the Middle of Change*. Nontaburi: Sukhothai Thammathirat Open University. [in Thai]
- Rakyutidharm, A. (2004). *Agricultural and Natural resources*. Bangkok: J and J graphic design. [in Thai]
- Subcommittee on Sufficiency Economy. (2005). *Application of Sufficiency Economy Philosophy* (2nd ed.). Bangkok: Part of Sufficiency Economy the Office of the National Economic and Social Development Board. [in Thai]
- Sungsri, S. (2003). *Research report: Lifelong Education for Thai Society in 21st century*. Bangkok: Office of the basic education commission. [in Thai]
- Thawornrunkit, W. (2007). *Learning Network of Agriculturalists about Supplementary Occupations in Rural Communities*. Graduate school, Chiangmai University. [in Thai]
- The Office of the National Economic and Social Development Board. (2010). *National Economic and Social Development Plan No. 11 (B.E. 2012-2016)*. Bangkok: Sahamith printing and publishing. [in Thai]
- Wasri, P. (2000). *Sufficiency Economy and Civil Society: The path of recover Socioeconomic*. Bangkok: Morchaoban. [in Thai]
- Wongpiromsarn, Y. & Ruangarnchanaset, S. (2011). *Basic concepts of life skills*. Bangkok: Teen Health Center Ramathibodi Hospital. [in Thai]

Name and Surname: Pitak Kavevon

Highest Education: Ph.D. (Non-Formal Education), Chulalongkorn University

University or Agency: Ban Huay Rai School

Field of Expertise: Education

Address: 25 Moo 1, Rongkard, Songmen, Phrae 54130

Name and Surname: Achanya Rattana-Ubon

Highest Education: Ed.D. (Adult Education-Research Design) University of Missouri, St. Louis, USA

University or Agency: Chulalongkorn University

Field of Expertise: Lifelong Education

Address: 254 Phyathai Rd., Wangmai, Pathumwan, Bangkok 10330

Name and Surname: Ying Geratiburana

Highest Education: Ph.D. (Non-Formal Education), Chulalongkorn University

University or Agency: Mahasarakham University

Field of Expertise: Lifelong Education

Address: 2/33 Moo 4, Sapattana, Kampaengsaen, Nakhonpathom 73180